

Nowy krajobraz jako efekt zagospodarowania turystycznego na przykładzie obiektu Bukovel na Ukrainie

Emilia Marks

New Landscape as a Result of the Tourist Development Based on the Bukovel Facility in Ukraine

Wprowadzenie

Introduction

Walory turystyczne obszaru, regionu czy kraju są możliwe do udostępniania zainteresowanym po uprzednim zagospodarowaniu terenu. Takie inwestycje powinny być prowadzone w sposób planowy, uwzględniający przede wszystkim interes środowiska przyrodniczego, w które ingerujemy poprzez wprowadzanie infrastruktury. Chaotyczne działania w tym zakresie są bowiem procesem krótkowzrocznym, gdyż nadmierna koncentracja elementów zabudowy zmienia istniejący krajobraz, a w przyszłości zbyt silna presja turystyczna doprowadzi do szybkiej degradacji jego walorów.

Na świecie można wskazać szereg przykładów dobrego zainwestowania w przygotowanie odpowiednich produktów turystycznych, które nawet w miarę intensywnego rozwoju nie zmniejszają walorów początkowych krajobrazu [Nowak 2009]. Działaniem pozytywnym są także zabiegi prowadzone w ramach rekultywacji terenów zdewastowanych, a jednym z kierunków wykorzystania tak odzyskanych terenów jest użytkowanie rekreacyjno-turystyczne [Biernacka 2009; Pancewicz 2009].

Rejony podgórskie i górskie to tereny o wyjątkowych walorach krajobrazowych. W klimacie umiarkowanym pełnią różnorodne funkcje turystyczne, a nierzadko także uzdrowiskowe, praktycznie przez

cały rok. Wielu autorów podkreśla, że turystyka górską piesza po wyznaczonych szlakach jest stosunkowo mało inwazyjną formą oddziaływania na środowisko i pozwala zachować unikatowe walory bez zbytniego uszczerbku [Pardela 2009; Staffa 2010]. Pracownicy Uniwersytetu Śląskiego, na podstawie badań prowadzonych w Karkonoskim Parku Narodowym, przytaczają kontrargumenty. Właśnie z uwagi na fakt, że szlaki piesze są eksploatowane przez cały rok, przyroda nie ma czasu na regenerację. Podobne obserwacje autorzy poczynili na szlakach w Bieszczadzkim Parku Narodowym, szczególnie na odcinkach prowadzonych poza granicami lasu i w okresie wzmożonych opadów [Myga-Piątek; Jankowski 2009]. Jeszcze większe problemy stwarza wprowadzanie zabudowy (schroniska, obiekty sanatoryjne), nie zawsze harmonijnie wkomponowanej w otoczenie [Balińska 2007]. Silnie zalesione stoki górskie są także doskonałym terenem do zakładania tzw. parków rowerowych. Zagospodarowanie terenu zależy od rodzaju „dyscypliny”, np. zjazdy na czas po naturalnych stromych stokach (tzw. *Downhill*), slalomy lub dowolne trasy zjazdowe (*Freeride*) [Chybalska 2007].

Wielu osobom góry jednoznacznie kojarzą się z możliwością uprawiania narciarstwa w różnych formach, w tym najbardziej agresywnego dla krajobrazu górskiego narciarstwa zjazdowego [Staffa 2007]. „Zaproszenie” na stok narciarzy

oznacza konieczność przygotowania tras zjazdowych zaopatrzonych w wyciągi, z racji uwarunkowań ekonomicznych najlepiej w szerokiej skali. Działania te naturalnie poprzedza wycinka drzew, co przyczynia się nie tylko do obniżenia walorów widokowych krajobrazu górskiego, ale zwiększa zagrożenia lawinowe i pogłębia zjawisko erozji stokowej. Obserwuje się przy tym liczne przykłady swoistej rywalizacji o przestrzeń, w której wygrywa agresywniejszy. Nowo zbudowana trasa zjazdowa wraz z wyciągiem szatkuje bowiem istniejące wcześniej, wytyczone w poprzek stoków, szlaki piesze. Równie niekorzystnie oddziałuje towarzysząca wyciągom i trasom infrastruktura w postaci bazy noclegowo-żywieniowej.

Materiały i metody

Materials and methods

W pracy wykorzystano materiały zgromadzone podczas pobytu studyjnego na Ukrainie realizowanego w sierpniu 2010 r. w ramach projektu „Wymiana wzajemnych doświadczeń doradztwa rolniczego pomiędzy Polską i Ukrainą w zakresie rozwoju rolnictwa, w tym ekologii i odnawialnych źródeł energii”. W trakcie lustracji terenowej w kompleksie narciarskim Bukovel wykonano dokumentację fotograficzną i ocenę wizualną elementów zagospodarowania. Podczas wywiadu bezpośredniego przeprowadzonego

z przedstawicielami dyrekcji ośrodka zebrano informacje na temat historii powstania, bieżącej działalności i planów rozwojowych obiektu. Ponadto przeprowadzono sondaż diagnostyczny wśród gości na temat ogólnej opinii o ofercie. Ostateczne wnioski opracowano na podstawie wyników oceny wizualnej, sondażu i analizy literatury przedmiotu.

Charakterystyka i ocena obiektu Bukovel

Characteristics and evaluation of the Bukovel facility

Bukovel to największy w Zachodniej Ukrainie kompleks narciarski, budowany od podstaw w jednym z ciekawszych regionów Karpat – na Huculszczyźnie. Zlokalizowany jest w obwodzie Iwanofrankovsk (dawny Stanisławów) w pobliżu miejscowości Polanica należącej do miasta na prawach rejonu Jaremcza. Obiekt usytuowano na stokach trzech gór: Bukovel (1127 m n.p.m.), Czarna Klewa (1246 m n.p.m.) i Dowga (1372 m n.p.m.). Jeszcze przed dziesięciu laty na mapach Ukrainy można było znaleźć jedynie górę Bukovel, nie było tam nawet osady, w chwili obecnej inwestycja poraża rozmiarem działań. W zamyśle głównych udziałowców – bankowców z PrivatBank – Bukovel miał być

odpowiedzią Ukrainy na zachodnie, alpejskie kurorty narciarskie i zapewnić nawet najwybredniejszym narciarzom moc atrakcji, uwzględniając jednocześnie różne stopnie ich umiejętności. Inwestycję zaplanowano z wielkim rozmachem, zakładając znaczącą dynamikę jej rozwoju. W okresie dziewięciu lat zbudowano i udostępniono narciarzom 14 wyciągów narciarskich, obsługujących ponad 20 tras o zróżnicowanym stopniu trudności, łącznej długości ok. 55 km. Przebieg tras aranżowali specjaliści sprowadzeni w tym celu z Kanady, zaprojektowano je w taki sposób, że wsiadając w dowolnym miejscu można korzystać ze wszystkich dostępnych tras bez potrzeby zdejmowania nart. Wszystkie trasy są dośnieżane, niektóre także oświetlone. W projekcie uwzględniono połączenie trzech sąsiadujących szczytów systemem tras, natomiast wyposażenie wyciągów sprowadzono z Austrii, Szwajcarii i Włoch. Baza noclegowa „na miejscu” składa się jak dotąd z sześciu kompleksów hotelowych, kempingu oraz czterech dużych obiektów SPA (www.bucovel.com). Ponadto jak grzyby po deszczu pojawiają się w bliższej i dalszej okolicy prywatne hotele oraz pensjonaty. Zazwyczaj są one konkurencyjne cenowo i nierzadko zapewniają swoim gościom dojazd pod sam wyciąg. W efekcie frekwencja gości na terenie kompleksu narciarskiego znacząco przekracza pojemność lokalnej bazy noclegowej. W czasie jednego z marcowych

weekendów w 2010 roku przebywało ok. 10 tysięcy narciarzy a bramki przy wyciągach zanotowały 15 tys. przejść [Wroński 2010]. Ofertę noclegową uzupełniają obiekty żywieniowe w postaci kilku restauracji, pubów i sieci drobnych lokali gastronomicznych rozlokowanych niemal przy każdym wyciągu. W zasięgu ręki narciarza jest także sklep sportowy, wypożyczalnia sprzętu, kioski z pamiątkami oraz ogólnodostępne wielopoziomowe parkingi.

Sytuacja gospodarcza Ukrainy jest obecnie silnie zróżnicowana regionalnie. Kraj posiada wybitne walory przyrodnicze i kulturowe, wynikające z odrębności zamieszkujących tu grup etnicznych. Jednakże szczególnie obszary wiejskie pozostają mocno niedoinwestowane pod względem infrastruktury, co znacząco ogranicza możliwości wykorzystania tego potencjału w rozwoju różnych form turystyki [Kozak 2004]. Podczas wizyty w kompleksie narciarskim Bukovel odnosi się wrażenie, że jest to swoista enklawa, zupełnie oderwana od otaczającej rzeczywistości. Luksusowe wyposażenie bazy noclegowo-żywieniowej i innych obiektów, prywatna firma ochroniarska pilnująca porządku, stoki lustrowane przez patrole prywatnej policji. Ośrodek zatrudnia własnych ratowników górskich, prowadzi własną szkołę narciarską, nawet sprzęt narciarski w wypożyczalni posiada logo Bukovela. Jedną z planowanych inwestycji w nieda-

lekiej przyszłości jest uruchomienie prywatnego punktu medycznego.

Jak wynika z informacji uzyskanych w wywiadzie bezpośrednim, dotychczasowe koszty budowy przekroczyły 350 mln dolarów a docelowe nakłady mają sięgnąć miliarda dolarów, przy czym Bukovel będzie największą stacją narciarską w Europie. Przewidywana łączna długość tras to około 120 km i podwojona liczba wyciągów. Niezwykle dynamicznie rozrasta się także infrastruktura noclegowo-żywieniowa i obiekty towarzyszące. Pod nowe inwestycje planuje się przeznaczyć kolejne partie dziewiczych stoków w paśmie dzikich gór o wysokości ok. 1700 m, usytuowanym na wschód od dotychczasowego obszaru działania. Plany perspektywiczne obejmują także modernizację infrastruktury zewnętrznej – rozbudowę lotniska w Iwanofrankowsku (właściciele już są udziałowcami prywatnych linii lotniczych) oraz budowę dwupasmowej drogi do Bukovela, gdyż obecne możliwości dojazdu stanowią największe ograniczenia w dalszym rozwoju. Ambicją właścicieli jest nie tylko stworzenie kompleksowej oferty dla jak najliczniejszej rzeszy turystów krajowych i zagranicznych. Dyrekcja wydała już oficjalny komunikat, że podejmie starania o organizację zimowej olimpiady w 2018 r.

Narciarstwo zjazdowe, a przede wszystkim konieczność wprowadzenia dysharmonijnej w stosunku do pierwotnego krajobrazu infrastruktury budziła i budzi nadal szereg

Ryc. 1. Zagrożone drzewa na stoku

Fig. 1. Endangered trees on the slope

kontrowersji i protestów zarówno przyrodników, architektów jak i turystów nie zainteresowanych tą dziedziną sportu [Staffa 2010]. Przeprowadzona ocena wizualna w Bukovelu nasuwa jednoznaczne

Ryc. 2. Droga zniszczona przez erozję

Fig. 2. Road damaged by the erosion

Ryc. 3. Erozja stokowa wzdłuż wyciągu

Fig. 3. Slope erosion along the ski lift

Ryc. 4. Erozja na zboczu trasy zjazdowej

Fig. 4. Erosion on the slope of the ski route

Ryc. 5. Otoczenie hotelu Bukovel

Fig. 5. Environment of the Bukovel hotel

Ryc. 6. Hotel Bukovel

Fig. 6. Bukovel hotel

konkluzje, że jest to przykład nader agresywnej konsumpcji przestrzeni na cele turystyki i rekreacji. W pierwszym etapie zlikwidowano na znaczących przestrzeniach naturalną okrywą ochronną stoków górskich, jaką tworzą drzewa. Próby przeciwdziałania erozji na już odkrytych połaciach terenu nie zawsze dają dobre rezultaty. Degradacji podlegają nie tylko nieprawidłowo zabezpieczone skarpy, ale także np. drogi (ryc. 1 i 2). Identyczny problem występuje na pozbawionych roślinności drzewiastej trasach zjazdowych i wyciągów narciarskich. Obserwacje prowadzone w okresie letnim pozwalają na dokładniejsze oszacowanie tej kwestii. Nawierzchnie tras w Bukowelu są trawiaste, w sezonie zimowym dodatkowo pokryte warstwą naturalnego i sztucznego śniegu. Mimo to szusujący narciarze i ratraki robią swoje. Wiosną stopniały śnieg odkrywa tajemnice podłoża z widocznymi niemal na każdej trasie żłobami erozyjnymi (ryc. 3 i 4). W opisywanym obiekcie zjawisko to się pogłębia z uwagi na fakt, iż wycinka drzew miała tak masowy charakter i nie pozostawiono czap na szczytach wzgórz. Potocki (2004) na przykładzie kompleksu narciarskiego w Szrenicy (Karkonoski Park Narodowy) wskazał jako błędne koncentrowanie ruchu turystycznego w najwyższych partiach gór. Z jednej strony powoduje to pogłębienie konfliktu między interesami turystów i przyrody, z drugiej nierzadko występujące w najwyższych partiach

zamglenia i silne wiatry utrudniają eksploatację już przygotowanej bazy. Jak wynika z dalszych planów rozbudowy kompleksu Bukovel, kolejne wyciągi powstaną w wyższych partiach gór, w celu wydłużenia pojedynczych tras.

Obiekty infrastruktury turystycznej dają się wpisać harmonijnie w otoczenie, jeśli wykorzystuje się naturalne deniwelacje terenu i istniejącą lub doprojektowaną zieleń wysoką [Ozimek, Ozimek 2009]. Istotne jest także przestrzeganie tradycji miejsca a nowe elementy powinny wpisywać się w architekturę regionu. Przede wszystkim jednak o ładzie przestrzennym decyduje skala zagospodarowania. W Bukowelu zlokalizowany w centralnej części obiektu kompleks hotelowy o tej samej nazwie wprawdzie zewnętrznie przypomina architekturą zabudowę terenów górskich, ale rozmach inwestycji już niekoniecznie. Ponadto tuż obok posadowiono obiekty w żaden sposób nie wpisujące się w zasadę dobrego sąsiedztwa (ryc. 5). Największe kontrowersje wzbudzała monstrualna wręcz budowla usytuowana przy głównej drodze przejazdowej (ryc. 6).

Percepcja krajobrazu Bukowela z perspektywy fotela wyciągu narciarskiego budzi oczywiste skojarzenia. Obserwowane panoramy w niczym nie przypominają surowego majestatu krajobrazów górskich (ryc. 7 i 8). Mimo nieodpartego wrażenia, że ingerencja w naturę jest tu już zbyt agresywna, nie można zapominać,

Ryc. 7. Otwarcie widokowe powstałe w wyniku zniszczenia roślinności

Fig. 7. Landscape opening created by the destruction of the vegetation

że nadal jest to jeden wielki plac budowy, podlegający niezwykle dynamicznie dalszym przekształceniom. Ponadto pełne wykonanie planowanych zamierzeń, zarówno rozbudowa infrastruktury narciarskiej jak i budowa drogi dojazdowej, pochłonie kolejne, dziewicze dotąd tereny. Pozytywnym działaniem z punktu widzenia interesów środowiska wydaje się natomiast budowa dwóch wielkich zbiorników retencyjnych na rzece Prut (dopływ Prutu). Mimo iż realizowana inwestycja ma podłoże ekonomiczne (z magazynowanej latem wody armatki śnieżnej wyprodukują zimą śnieg), z pewnością pozwoli spokojniej spać mieszkańcom niższej położonych terenów. Ten leniwie szemrzący strumyczek po niewielkim nawet deszczu zupełnie zmienia bowiem swoje oblicze (ryc. 9 i 10).

Znamiennym jest fakt, że zagrożenia absolutnie nie dostrzegają ani właściciele inwestycji, ani władarze regionu. Z dumą oprowadza się tu grupy wycieczkowe, także w okresie letnim wyciągi przewożą turystów do punktów widokowych, a billboardy z reklamami Bukovela znajdują się we Lwowie, Moskwie, Petersburgu etc. Z informacji uzyskanych w wywiadzie wynika, że na Ukrainie problem konfliktu interesów przyrody i rozwoju turystyki na terenach prywatnych zupełnie nie występuje! Ponadto takie przedsięwzięcie „jest doskonałym wskaźnikiem ekonomicznym rozwoju klasy średniej, a płacenie podatków i two-

czenie wielu miejsc pracy jest zjawiskiem wysoce pozytywnym i w pełni usprawiedliwia wszelkie działania”. W kontekście takich postaw nie dziwią opinie samych turystów o obiekcie. Przeważająca większość zdeklarowanych narciarzy wystawiła bardzo pozytywne oceny ofercie, biorąc pod uwagę możliwości uprawiania hobby. Aspekt krajobrazowy dla miłośników białego szaleństwa okazał się drugorzędny. Zastrzeżenia budziły jedynie utrudnienia w dojeździe i bariera cenowa usług.

Podsumowanie

Conclusion

Obiekt narciarski Bukovel oferuje kompleksowy produkt turystyczny skierowany głównie do narciarzy wszystkich stopni zaawansowania, stąd jego ocena z punktu widzenia możliwości uprawiania hobby w opinii adresatów jest pozytywna. Oferta jest przedmiotem zainteresowania także polskich turystów z wielu względów: czysto sportowych, sentymentalnych (dawne polskie ziemie), krajoznawczych – w okolicy znajdują się miejscowości i atrakcje godne uwagi jak Jaremcze, Worochta, Jabłonica, Przełęcz Legionów czy ogólnie historia regionu Huculszczyzny.

Efekt końcowy zagospodarowania kompleksu Bukovel nie jest jeszcze znany, ale już w chwili obecnej można zaobserwować całkowite i praktycznie nieodwracalne przeobrażenie fizjonomii tego do

Ryc. 8. Nowy krajobraz Bukovela

Fig. 8. New landscape of Bukovel

Ryc. 9. Rzeka Prut w Bukovelu

Fig. 9. The river Prut in Bukovel

Ryc. 10. Powódź na rzece Prut

Fig. 10. Flood on the river Prut

niedawna naturalnego krajobrazu. Można postawić prognozy, że tak silnie zmieniony system nie będzie stabilny, natomiast nie sposób na razie ocenić wpływu tych przemian na otaczające tereny.

Fotografie wykonała autorka.

Photographs made by author.

Emilia Marks

Katedra Architektury Krajobrazu
i Agroturystyki
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie
Department of Landscape Architecture and
Agrotourism
University of Warmia and Mazury in Olsztyn

Literatura

1. Balińska G., 2007, *Obiekty turystyczne i rekreacyjne w krajobrazie gór polskich* [w:] Architektura krajobrazu – nr 2/2007, s. 24-28.
2. Biernacka E., 2009, *Możliwości zagospodarowania porekultywacyjnego terenów zdewastowanych dla celów rekreacyjnych* [w:] Zeszyty Naukowe Politechniki Białostockiej, Ekonomia i Zarządzanie, z. 14, s. 69-73.
3. Chybalska M., 2007, *Tereny dla nowych form atrakcyjnej rekreacji czynnej* [w:] M.E. Drozdek (red.) Zieleń miast i wsi – współczesna i zabytkowa. T. 2. Tereny zabaw i odpoczynku dla osób w każdym wieku. Wyd. GAUDENTINUM Sp. z o.o. Gniezno, s. 105-111.
4. Kozak O. 2004, *Turystyka jako perspektywa rozwoju krajobrazów wiejskich na Ukrainie Zachodniej*. [w:] Janecki J., Borkowski Z. (red.). Krajobraz i ogród wiejski. T. 2. Tradycje a współczesny krajobraz wsi polskiej. Wyd. KUL. Lublin, 105-108.
5. Myga-Piątek U., Jankowski G., 2009, *Wpływ turystyki na środowisko przyrodnicze i krajobraz kulturowy – analiza wybranych przykładów obszarów górskich* [w:] Problemy ekologii krajobrazu, T. XXV, s. 27-38.
6. Nowak P., 2009, *Turystyka a ochrona środowiska* [w:] Nauka Przyroda Technologie, Ogrodnictwo, 14, Wyd. Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu.
7. Ozimek P., Ozimek A., 2009, *Badanie chłonności krajobrazowej przy użyciu przestrzennego modelu cyfrowego* [w:] Nauka Przyroda Technologie, Ogrodnictwo, 13, Wyd. Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu.
8. Pancewicz A., 2009, *Hałdy – kłopot czy szansa?* [w:] Nauka Przyroda Technologie, Ogrodnictwo, 22, Wyd. Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu.
9. Pardela Ł., 2009, *Kształtowanie krajobrazu dla potrzeb rekreacji i edukacji ekologicznej na wybranych przykładach w południowej Szkocji* [w:] Nauka Przyroda Technologie, Ogrodnictwo, 29, Wyd. Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu.
10. Potocki J. 2004: *Wadliwy projekt infrastruktury narciarskiej przyczyną konfliktu w parku narodowym – przykład Szrenicy*. [w:] Opera Corcontica, 41, s. 497-503.
11. Staffa M., 2007, *Dynamika krajobrazu górskiego* [w:] Architektura krajobrazu – studia i prezentacje, nr 2/2007, s. 4-8.
12. Staffa M., 2010, *Infrastruktura narciarska w krajobrazie górskim* [w:] Architektura krajobrazu, nr 4/2010, s. 4-10.
13. Wroński P. 2010, *Ukraina nauczyła się zarabiać na śniegu* [w:] Wyborcza.biz. Archiwum. 08.04.2010.
14. www.bucovel.com